

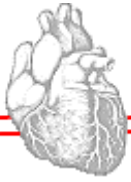
Sistemul Cardiovascular

Cursul 3

Automatismul Cardiac

1. Principalele proprietăți ale țesutului excito-conductor (țesutul nodal)

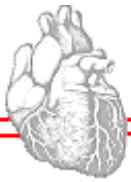
---

1. Automatismul

- capacitatea celulelor pacemaker de a genera impulsuri (autoexcitație);
- baza automatismului: depolarizarea lentă diastolică fiziologică (DLD) în timpul fazei 4 a PA, ca urmare a influxului lent de Na^+ și Ca^{++} ;
- permite depolarizarea spontană a celulelor pacemaker, independent de impulsurile nervoase extrinseci și intrinseci;
- este influențat de factori neuro-umorali.

2. Ritmicitatea (funcția cronotropă)

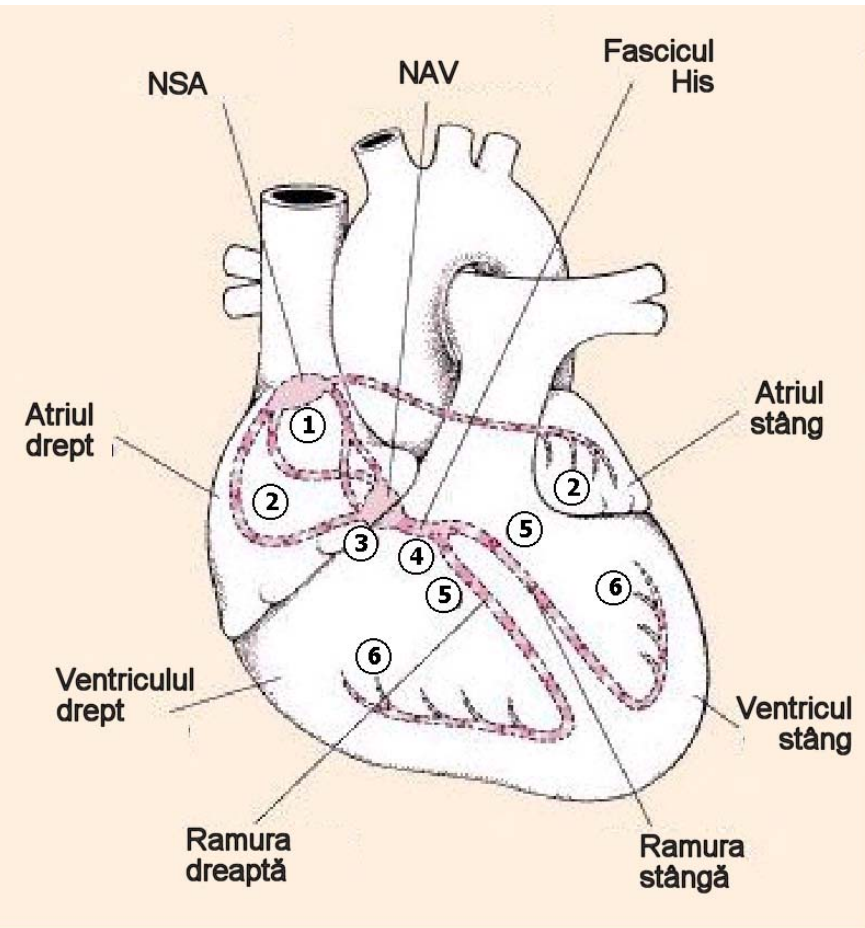
- regularitatea activității de pacemaker;
- este influențată de factori neuro-umorali.

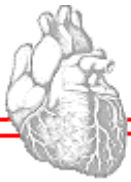

Componentele sistemului excito-conductor al inimii

1. Nodul SA

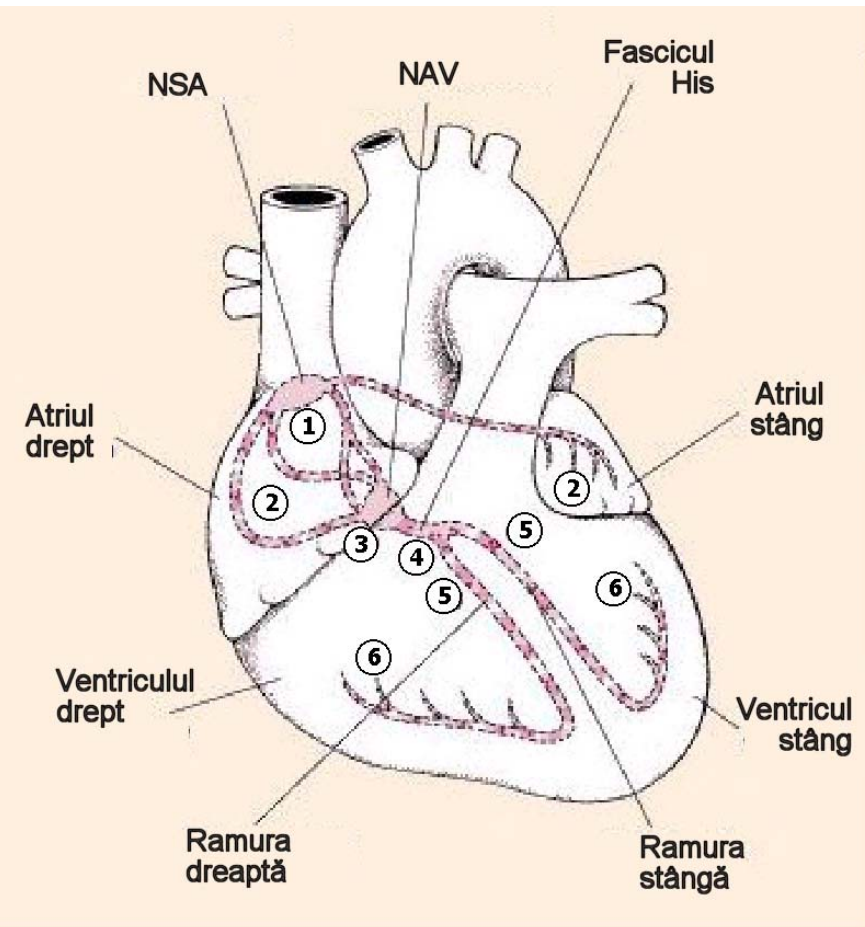
- este pacemakerul activ al inimii
⇒ determină frecvența cardiacă
- are cea mai mare frecvență de descărcare (100-110 bătăi/min)
- Sub influența sistemului nervos vegetativ:
  - în repaus, efectul vagului este mai puternic decât al SNVS.
  - acest “*tonus vagal*” fiziologic determină frecvența cardiacă de repaus = 60-80 bătăi/min.

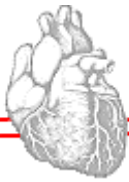

Componentele sistemului excito-conductor al inimii

2. Căile internodale

- sunt căi de conducere specifice ale impulsurilor de la NSA la NAV.
- există trei căi internodale:
  - **anterioară** - fasciculul Bachman: conduce preferențial impulsurile AD→AS;
  - **mijlocie**- fasciculul Wenckebach;
  - **posterioară** - fasciculul Thorel.

Componentele sistemului excito-conductor al inimii

3. Nodul AV

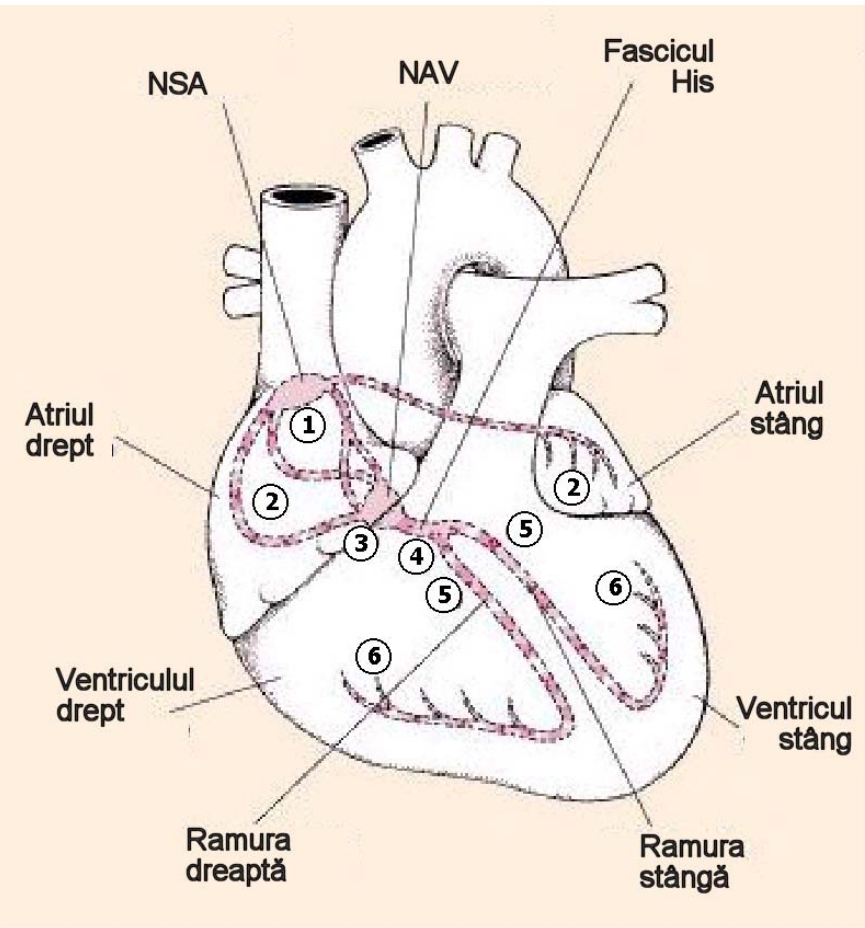
- are o rată de descărcare mai mică (40-50 bătăi/min).
i/min).

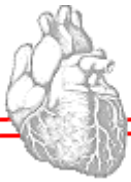
ră între atri și ventriculi.
riculi.

ea fiziologică a transmiterii
citației spre ventriculi (0.12
2 sec) ⇒ sistola atrială precede
sistola ventriculară.

culară.

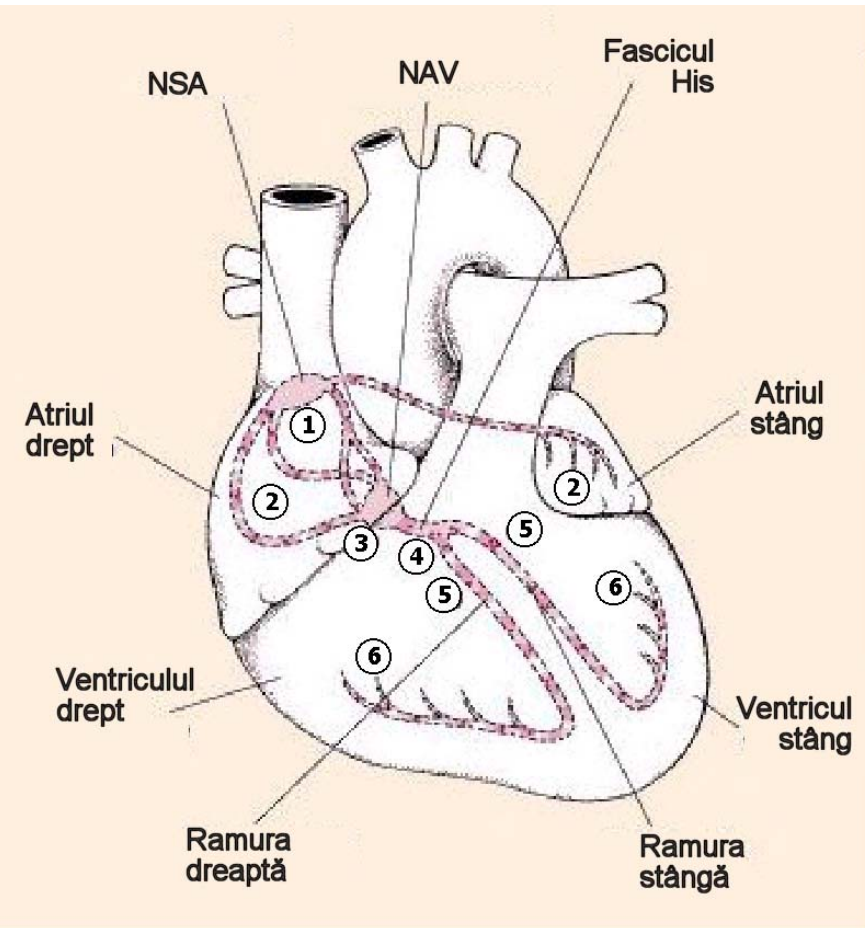
de pace-maker al inimii, dacă
NSA este excizat sau distrus.

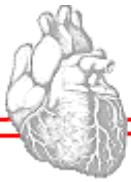

Componentele sistemului excito-conductor al inimii

4. Fasciculul His și rețeaua Purkinje

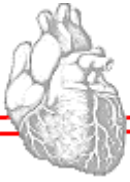
- Fasciculul His cu cele 2 ramuri (dreaptă și stângă) și rețeaua Purkinje au cea mai redusă rată de descărcare (25-35 *bătăi/min*).
- rolul sistemului His-Purkinje: să conducă rapid excitația de la NAV la pereții ventriculari.

Pacemakerii inimii

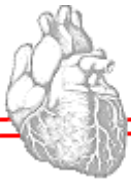
- ***Pacemakerii inimii*** sunt clasificați în:
  - ***activi***: NSA;
  - ***latenți*** (devin activi doar dacă NSA este suprimat):
    - NAV
    - sistemul His-Purkinje.
- ***Pacemakerii ectopici***: celule cu răspuns rapid care în condiții patologice (ex: ischemie = aport scăzut de O₂) se transformă în celule cu răspuns lent ⇒ dobândesc capacitatea de a genera impulsuri (automatism).

■ *Pacemakerii ectopici*

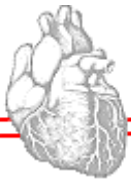
- pot deveni activi dacă:
  - ✓ ritmicitatea lor intrinsecă crește,
  - ✓ ritmicitatea pacemakerilor dominanți scade,
  - ✓ toate căile de conducere dintre centrul ectopic și pacemakerul fiziologic sunt blocate.
- pot asigura ritmul cardiac când pacemakerii fiziologici sunt blocați ⇒ “**mecanism de siguranță**”.
- tulburările de ritm generate de centrii ectopici sunt:
  - sporadice (bătăi premature - extrasistole) sau
  - permanente (tahicardia paroxistică).

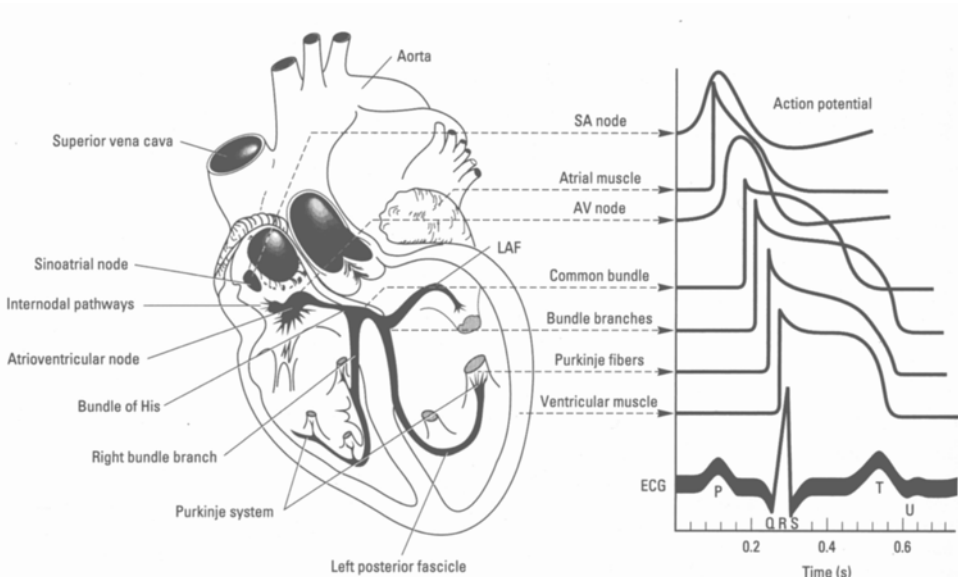

2. Nodul Sinoatrial (NSA)

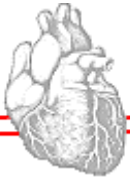
1. component al **SEC** (țesut nodal), care prezintă **automatism**.
2. situat în **peretele AD**, lângă vena cavă superioară.
3. irigație: a. coronară dreaptă (60%) sau circumflexă (40%).
4. formațiune de 2-3 mm, alcătuită din:
  - *celule nodale (cel. P - pacemaker)* = mici (5-10 mm); cu aspect de celule nediferențiate, cu puține organite;
    - legate între ele prin conexoni,
    - organizate în structuri elongate situate central.
  - *celule de tranziție (cel. T)* = celule intermediare, mai complexe decât celulele P.
    - rol: au număr ↓ de gap junctions ⇒ ↑ rezistența la conducerea ionilor ⇒ ↓ viteza de conducere ⇒ **întârzie conducerea** impulsului format în celulele P spre miocard.

5. potențialul de acțiune a NSA are caracteristicile celulelor cu răspuns lent:

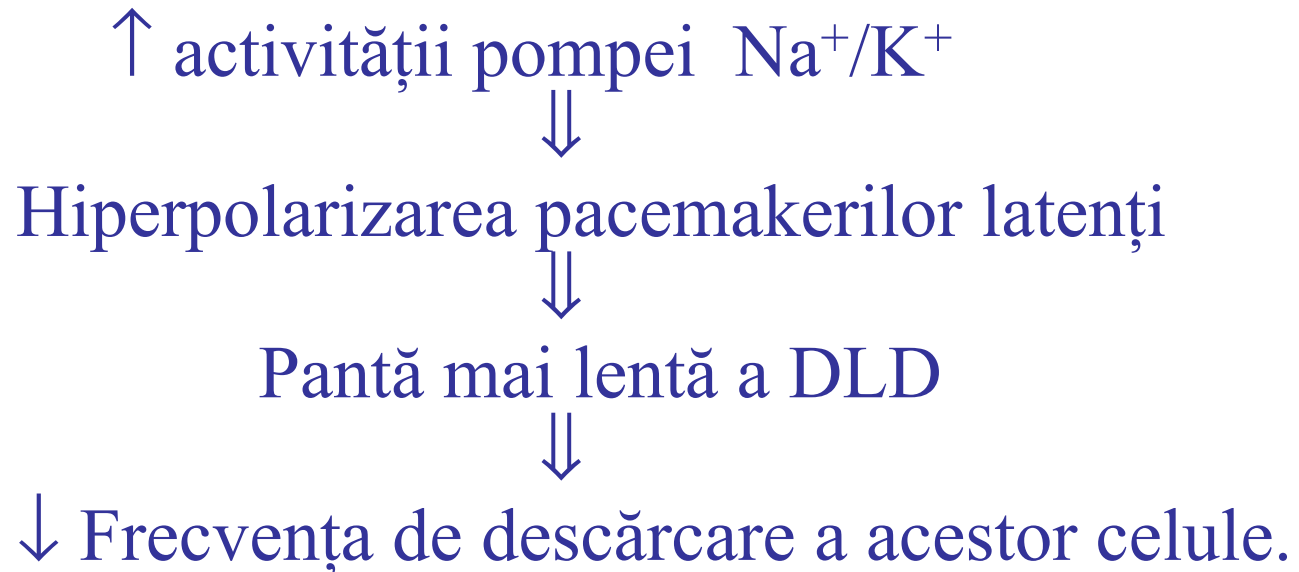

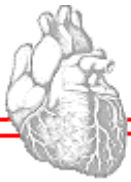
- potențial de repaus inconstant (PDM = -60 mV);
- cea mai abruptă pantă DLD (faza 4), datorită influxului de Ca^{++} și Na^{+} $\Rightarrow$ NSA este **pacemakerul inimii**;
- faza 0: prin influx de Ca^{++} $\Rightarrow$ amplitudine scăzută, fără overshoot;
- faza 3: eflux de K^{+} ;
- perioade: PRA și PRR (prelungită în faza 4).

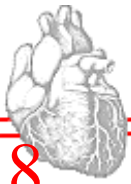
6. NSA își menține **dominanța** asupra pacemakerilor latenți prin:

- depolarizarea mai rapidă;
- mecanismul de *overdrive suppression*: zona cu frecvența cea mai mare de descărcare suprimă automatismul celorlalți pacemakeri:

7. Rolul NSA: **stabilirea frecvenței cardiace** (ritmul sinusal):
- *ritmul sinusal* = rezultatul convergenței impulsurilor generate de celulele P, într-o singură undă propagată;
  - frecvența cardiacă intrinsecă = *100-110 bătăi/min*;
  - în repaus: *60-80 bătăi/min*, datorită “tonusului vagal” fiziologic (influența vagală > influența simpatică);
  - frecvența < *60 bătăi/min*: *bradicardia sinusală* (tonus vagal crescut);
  - frecvența = *100-180 bătăi/min*: *tahicardia sinusală* (în cursul efortului fizic);
  - ritmul sinusal este recunoscut pe ECG prin prezența undelor P normale, regulate.

8. Influențe asupra frecvenței cardiace (FC):

a) ↓FC (*efect cronotrop negativ*) - prin alungirea pantei DLD:

- **SNVP** ($\uparrow gK^+$ și $\downarrow$ influxul lent de Ca^{++} și Na^+). Stimularea $\uparrow$ vagală

⇒ stop cardiac;

- **acetilcolina**;

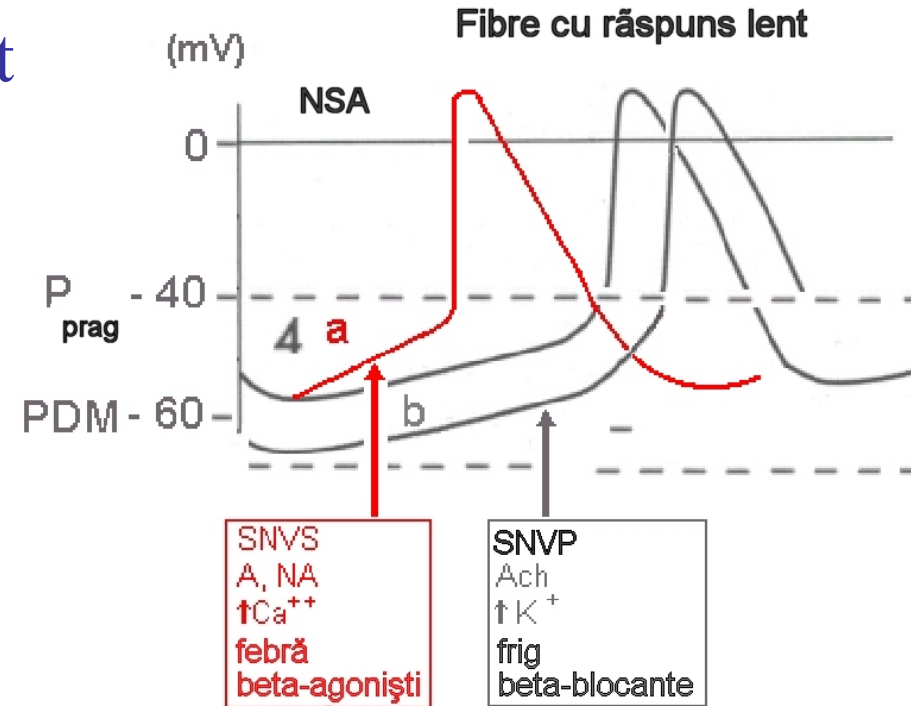
- **beta-blocantele**;

- $\uparrow [K^+]_{ec}$ ⇒ bloc NSA;

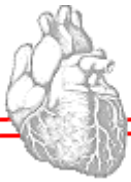
- **blocantele canalelor de calciu**;

- **digitala** (prin $\uparrow$ activității vagale + inhibarea pompei

Na^+/K^+);

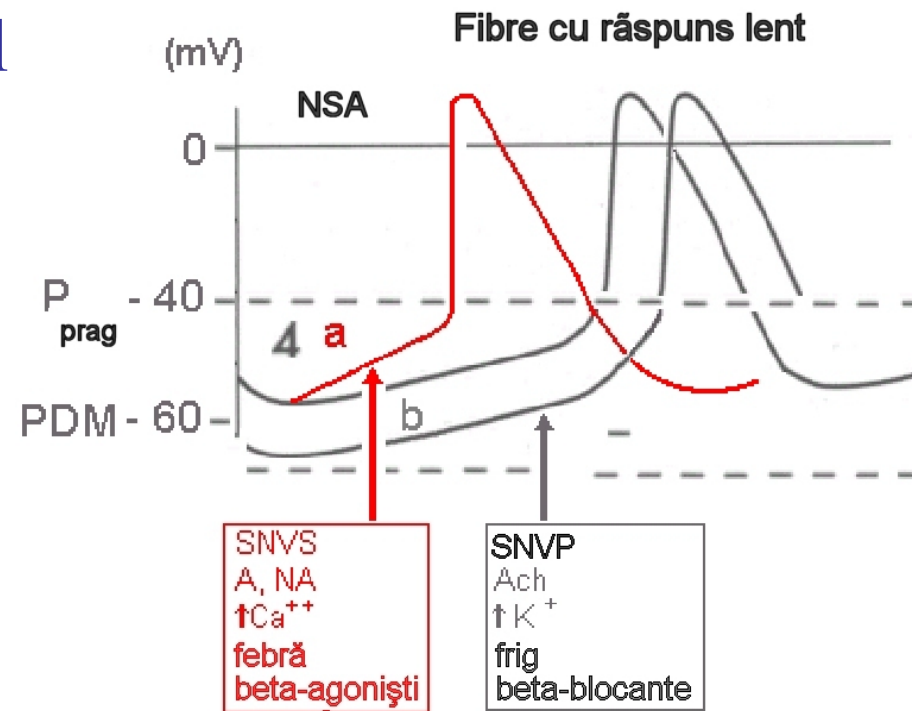

- **hipoxia celulară**
(ischemia) ⇒
abolirea activității de
pacemaker
- **frigul**.

b) $\uparrow$ FC (*efect cronotrop pozitiv*): prin accelerarea pantei DLD:

- SNVS ($\downarrow$ gK^+ + $\uparrow$ influxul lent gCa^{++} si gNa^+);
- catecolaminele;
- beta-agoniștii;
- $\uparrow [Ca^{++}]_{ec}$
- febra.

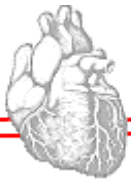

9. În condiții patologice, dacă NSA este excizat sau distrus $\Rightarrow$ celulele pacemaker din NAV sau dintr-un centru ectopic preiau funcția de pacemaker al inimii.

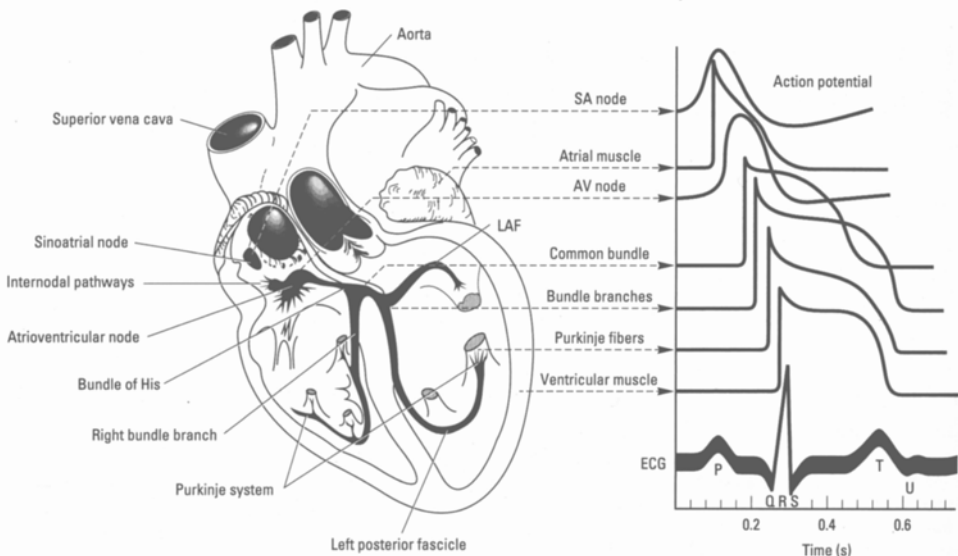
3. Nodul atrio-ventricular (NAV)

1. componentă a **sistemului excito-conductor cardiac** (țesut nodal), care prezintă **automatism**.
2. situat posterior, în partea dreaptă a septului interatrial, lângă valva tricuspidă.
3. este o structură de 10 mm grosime și 22 mm lungime:
  - cu trei regiuni funcționale:
    - superioară - zona tranzițională între atriu și NAV (cu un ritm superior de descărcare);
    - mijlocie;
    - inferioară - se continuă gradat cu fasciculul His (cu un ritm scăzut de descărcare);
  - conține două tipuri de celule, asemenea NSA:
    - **cel. P** - celule pacemaker, mai puține decât în NSA .
    - **cel. T** - predominante în NAV. Datorită vitezei scăzute de conducere $\Rightarrow$ întârzierea stimulului.

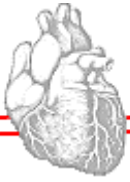

4. PA în NAV are caracteristicile fibrelor lente:

- potențial de repaus inconstant (PDM = -60 mV);
- panta DLD (faza 4) mai lentă ca NSA, prin influxul lent de Ca^{++} și Na^{+} ;
- faza 0: influx de Ca^{++} $\Rightarrow$ amplitudine scăzută, fără overshoot;
- faza 3: mai lungă, prin $\uparrow$ eflux de K^{+} ;
- perioade: PRA și PRR (prelungită mult în faza 4);
- durata PA mai lungă.

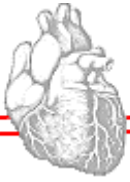

5. Datorită pantei lente a DLD (faza 4) și repolarizării mai lente (faza 3), NAV :

- are o **perioadă refractară mai lungă**;
- **pacemaker latent** (frecvență ↓ 40-50 bătăi/min).

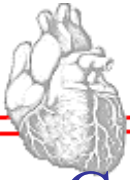
6. Rolurile NAV sunt :

- **singura** cale de legătură între atri și ventriculi.
- întârzie conducerea excitației la ventriculi cu $\cong 0.12$ sec (**întârziere fiziologică**) $\Rightarrow$ SA precede SV. NAV are viteza de conducere cea mai lentă (0.02-0.05 m/s).
- **preia funcția de pacemaker** al inimii când NSA este distrus.
- **protejează ventriculii de stimulii prea rapizi** din centrul ectopici atriali (datorită perioadei refractare lungi).

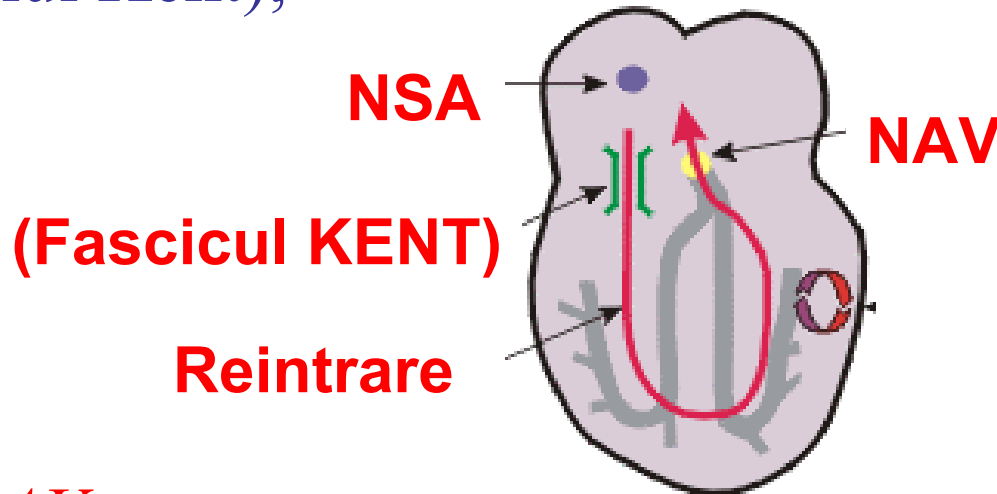
7. Influențe asupra funcțiilor NAV :

- modificări ale **ritmului de descărcare** - ca și în NSA:
  - ↓ **frecvenței de descărcare** (*efect cronotrop negativ*);
  - ↑ **frecvenței de descărcare** (*efect cronotrop pozitiv*).
- modificări ale **vitezei de conducere** :
  - **activarea SNVS** crește viteza de conducere (*efect dromotrop pozitiv*) ⇒ ↓ intervalul PR (pe ECG).
  - **activarea SNVP** scade viteza de conducere (*efect dromotrop negativ*) ⇒ ↑ intervalul PR (pe ECG).

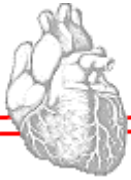

8. Condiții patologice cu implicarea funcției NAV :

- *sindromul de preexcitație* : datorită unor căi aberante de conducere între atri și ventriculi, care ocolesc NAV (ex. fasciculul Kent);

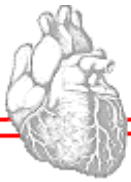
- *blocul AV*:
  - gradul I: conducerea în NAV este întârziată (interval $PR > 0.24$ sec),
  - gradul II: conducerea în NAV este blocată intermitent,
  - gradul III: conducerea în NAV este blocată total.
- *extrasistola AV* : bătaie prematură cu originea în NAV.

4. Excitabilitatea cardiacă (funcția batmotropă)

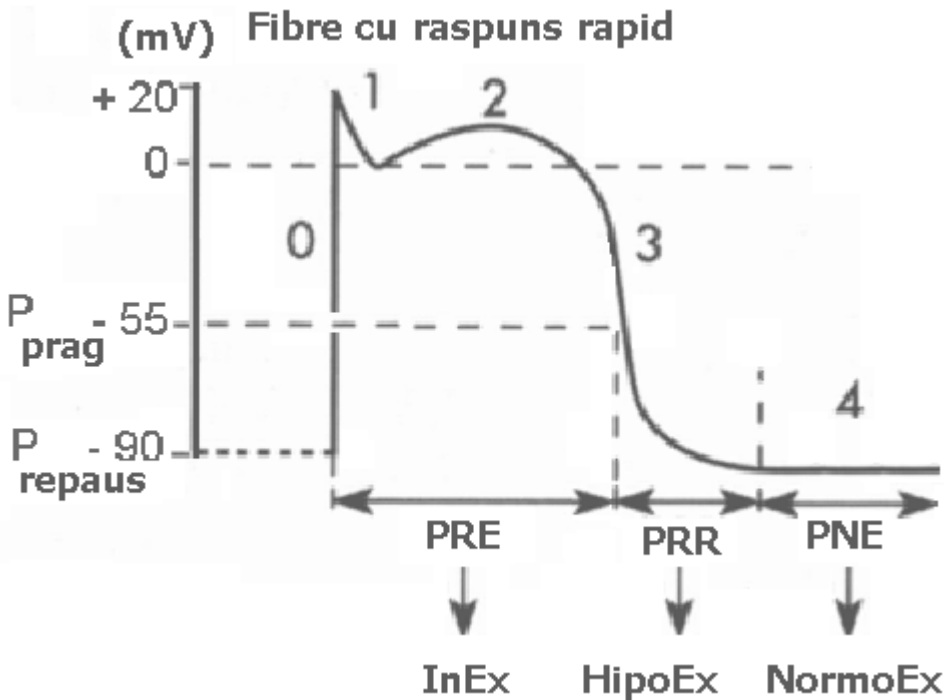

- capacitatea celulelor cardiace de a răspunde la un stimul $\geq$ pragul, printr-un potențial de acțiune urmat de o contracție.
- gradul de excitabilitate se modifică în cursul fazelor PA, în funcție de **gradul de activare/inactivare al canalelor** responsabile de fluxul ionic.
- modificările excitabilității sunt reprezentate de **perioadele refractare sau excitabile**.
- caracteristicile excitabilității în celulele cardiace diferă în funcție de tipul de celule (cu răspuns rapid sau lent).

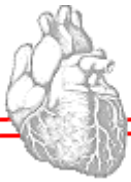

a) Excitabilitatea celulelor cu răspuns rapid¹

■ Perioada refractară efectivă (PRE)

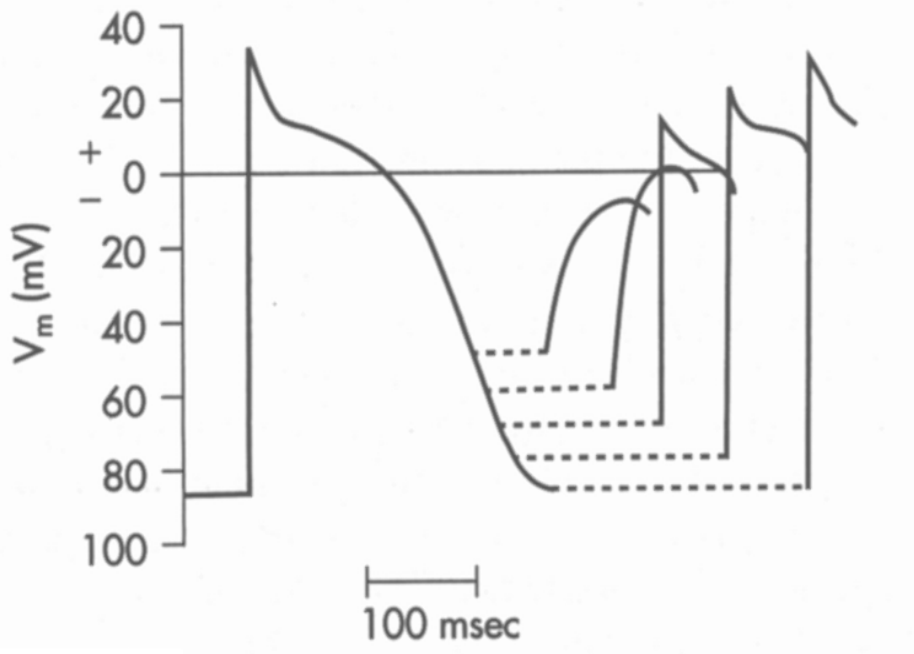

- din faza 0 → ultima parte a fazei 3 (la $\cong -55\text{mV}$);
- celula este **inexcitabilă**;
- nu răspunde nici la stimuli puternici;
- datorită PRE lungi inima nu prezintă tetanie;
- corespunde cu perioada în care *canalele rapide de Na^+* nu pot fi activate.

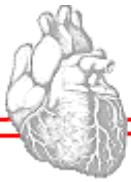

a) Excitabilitatea celulelor cu răspuns rapid²

■ Perioada refractară relativă (PRR)

- corespunde ultimei părți a fazei 3 (după PRE);
- celula este **hipoexcitabilă**;
- răspunde doar la stimuli puternici;
- dacă stimulul acționează spre sfârșitul PRR:
  - răspunsul crește progresiv deoarece $\uparrow$ nr. canalelor rapide de Na^+ recuperate.
  - viteza de propagare crește spre sfârșitul PRR.

a) Excitabilitatea celulelor cu răspuns rapid³

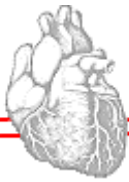

■ Perioada supranormală (PSN)

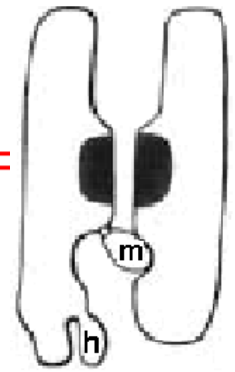
- la fibrele Purkinje, pentru scurt timp, la sfârșitul fazei 3,
⇒ vulnerabilitate ↑ ⇒ răspuns repetitiv la stimuli slabi,
⇒ poate genera tulburări severe de ritm;
- corespunde vârfului undei T pe ECG.

■ Perioada normoexcitabilă (PNE)

- corespunde fazei 4, când celulele sunt total repolarizate;
- celulele sunt normoexcitabile ⇒ răspuns normal la stimuli $\geq$ pragul ⇒ PA normal, deoarece *canalele rapide de Na^+ sunt complet refăcute după inactivare*;
- viteza de propagare este normală.

Sistemul de reglare a canalelor prin porți

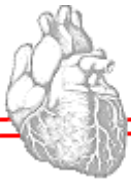

Repaus

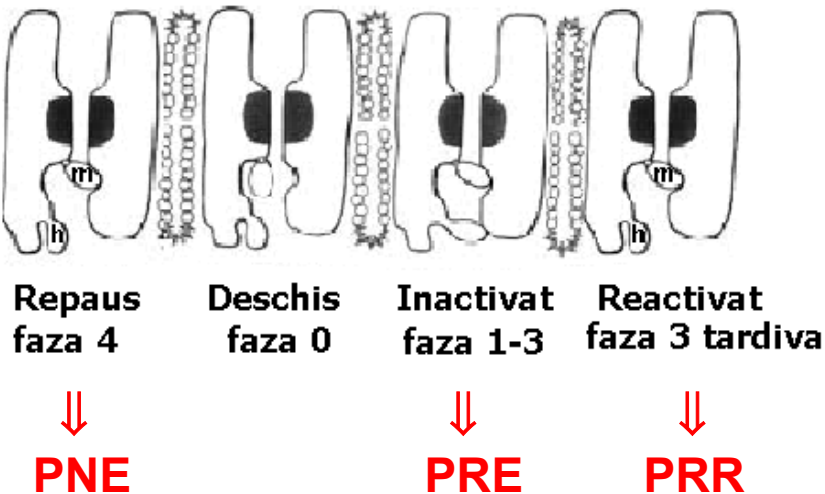
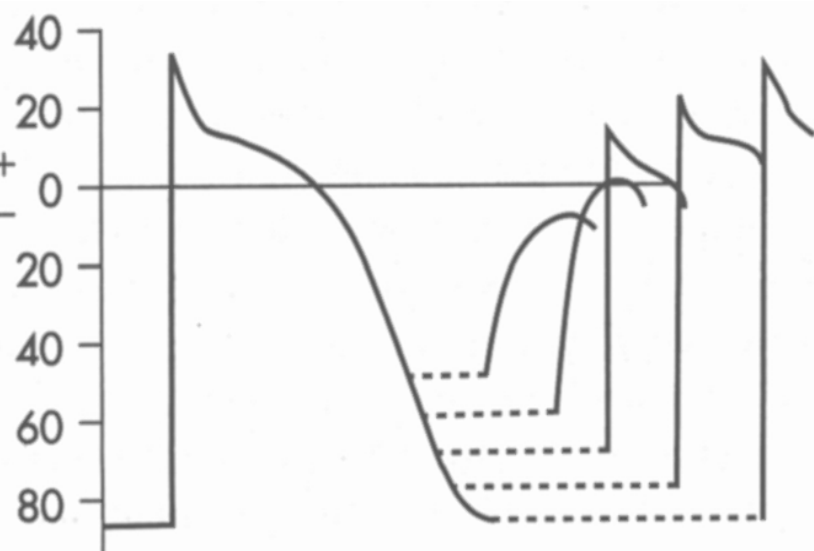
Este un model ipotetic :

- dinamica canalelor de Na^+ are la bază două porți:
  - **poarta m** : - dacă este deschisă $\Rightarrow$ canalul este activat;
    - închisă când membrana este polarizată;
    - deschisă în timpul depolarizării;
  - **poarta h**: - dacă este închisă $\Rightarrow$ canalul este inactivat;
    - deschisă când membrana este polarizată;
    - se închide rapid în depolarizare.
- dinamica canalelor de K^+ : are la bază o singură poartă (**poarta n**) - dacă este deschisă $\Rightarrow$ canalul este activat.
- dinamica canalelor de Ca^{++} are la bază două porți: **poarta d** (de activare) și **poarta f** (de inactivare). Mișcarea porților este lentă $\Rightarrow$ canalele de Ca^{++} se deschid lent.

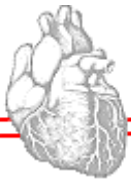

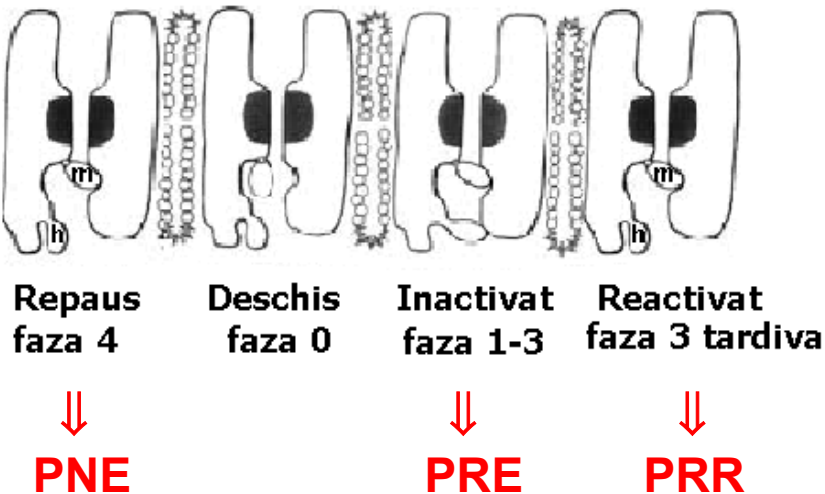
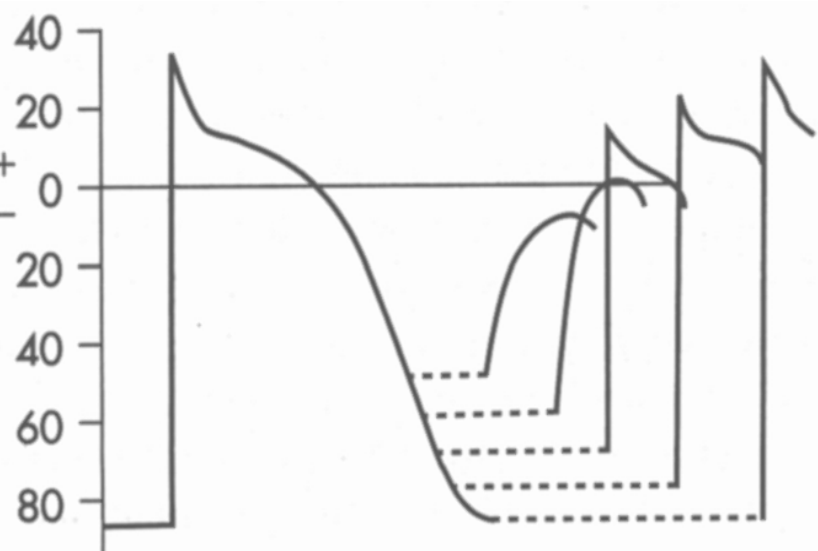
Dinamica porților canalelor de Na⁺

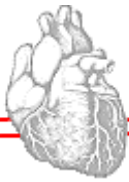
- în repaus: **porțile h** sunt deschise și **porțile m** sunt închise $\Rightarrow$ g_{Na^+} absent.
- în depolarizare: ambele porți se deschid simultan $\Rightarrow \uparrow g_{Na^+}$.
- în repolarizare: ambele porți se închid rapid $\Rightarrow$ **PRE** $\Rightarrow$ răspuns absent, indiferent de intensitatea stimulului.

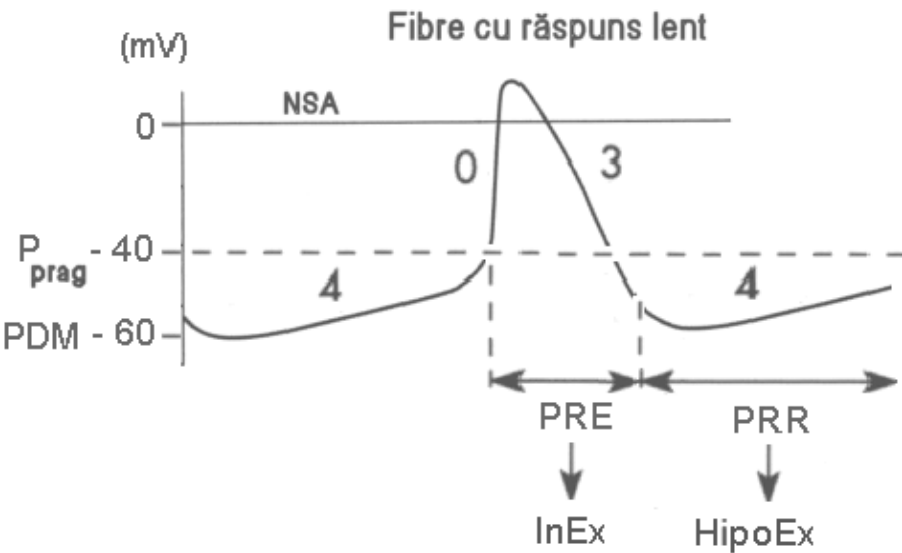
Dinamica porților canalelor de Na⁺

- P_{membr} tot mai negativ $\Rightarrow$ porțile h încep să se deschidă (reactivare) $\Rightarrow$ se trece în PRR $\Rightarrow$ răspuns $\downarrow$ la stimulare (nu toate porțile h sunt redeschise) $\Rightarrow$ PA cu pantă $\downarrow$, amplitudine $\downarrow$, durată $\downarrow$, viteză de conducere $\downarrow$.

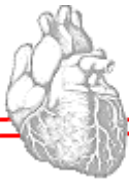

b) Excitabilitatea celulelor cu răspuns lent¹

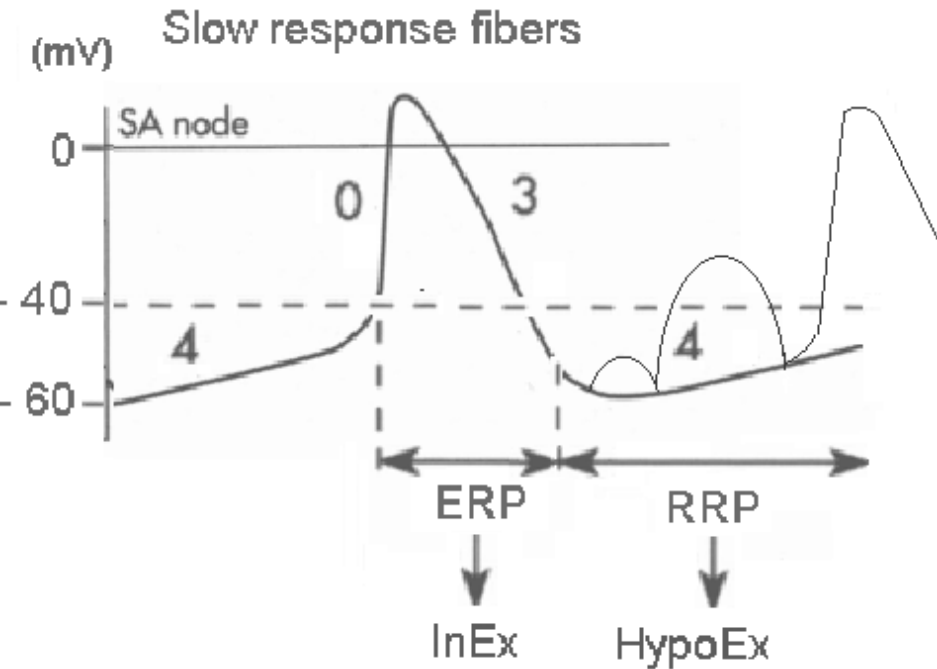

■ Perioada refractară efectivă (PRE)

- din faza 0 a PA → ultima parte a fazei 3;
- celulele sunt **inexcitabile**.

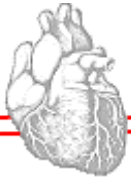

b) Excitabilitatea celulelor cu răspuns lent²

■ Perioada refractară relativă (PRR)

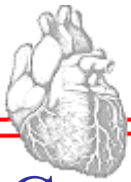
- din ultima parte a fazei 3 → până târziu în faza 4;
- PRR în NAV > PRR în NSA;
- la începutul PRR: răspunsul este redus;
- spre sfârșitul PRR: răspunsul crește progresiv;
- viteza de conducere a impulsurilor generate la începutul PRR este mult mai mică.

b) Excitabilitatea celulelor cu răspuns lent³

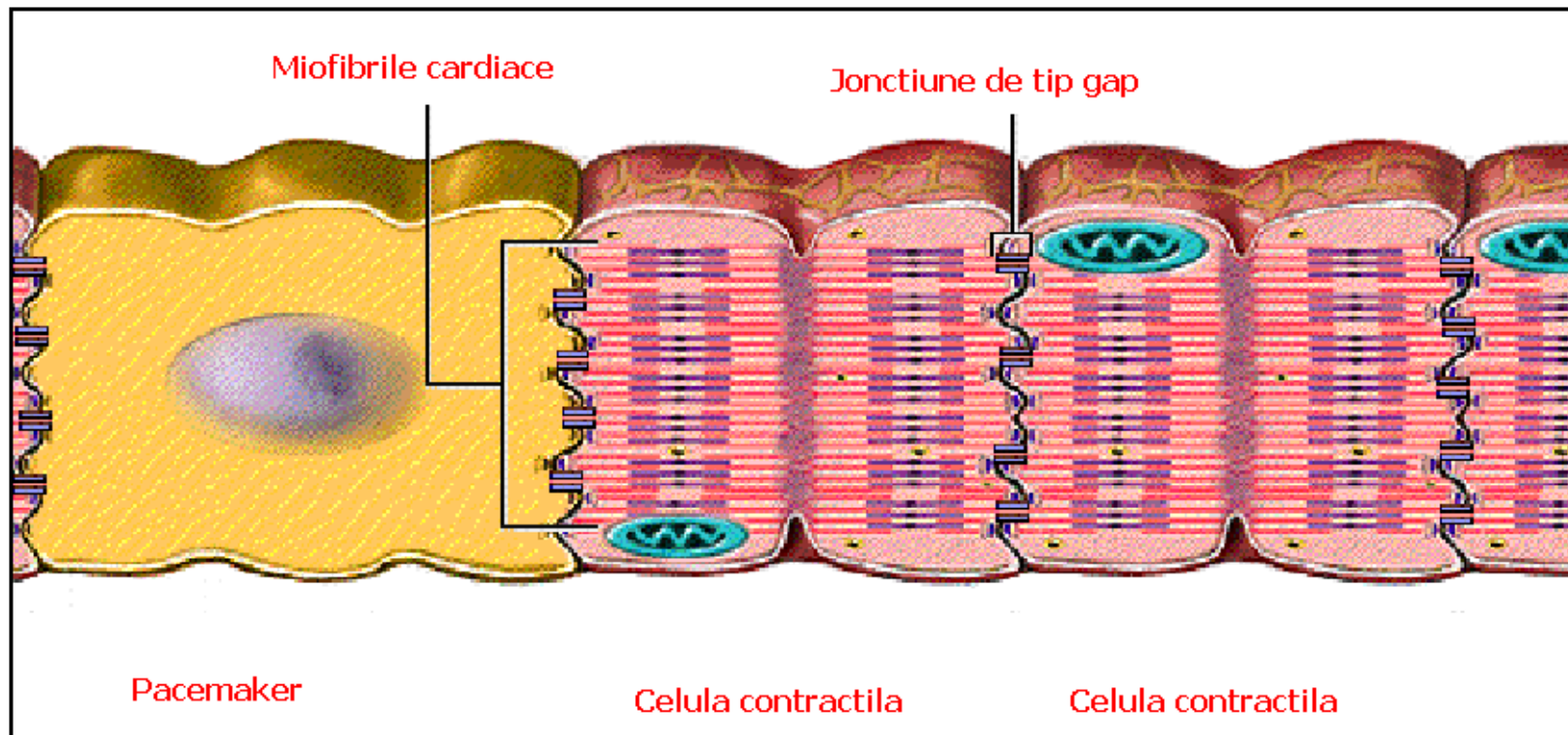

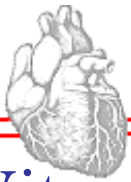
- **Perioada refractară post-repolarizare**
  - este caracteristică celulelor cu răspuns lent;
  - chiar dacă celulele sunt repolarizate complet, poate fi dificil să se genereze un răspuns propagat, pentru o perioadă de timp în faza 4;
  - refacerea excitabilității în totalitate se realizează mult mai lent.
- **Concluzie:** celulele cu răspuns lent au o perioadă refractară lungă $\Rightarrow$ activitatea lor este greu influențată de stimuli externi.

5. Conducerea (funcția dromotropă)

- Conducerea este capacitatea celulelor cardiace de a transmite unda de excitație în întreaga inimă.
- PA generat de **pacemakeri** creează unde de depolarizare care se transmit **celulelor contractile** prin joncțiunile de tip gap.

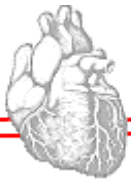

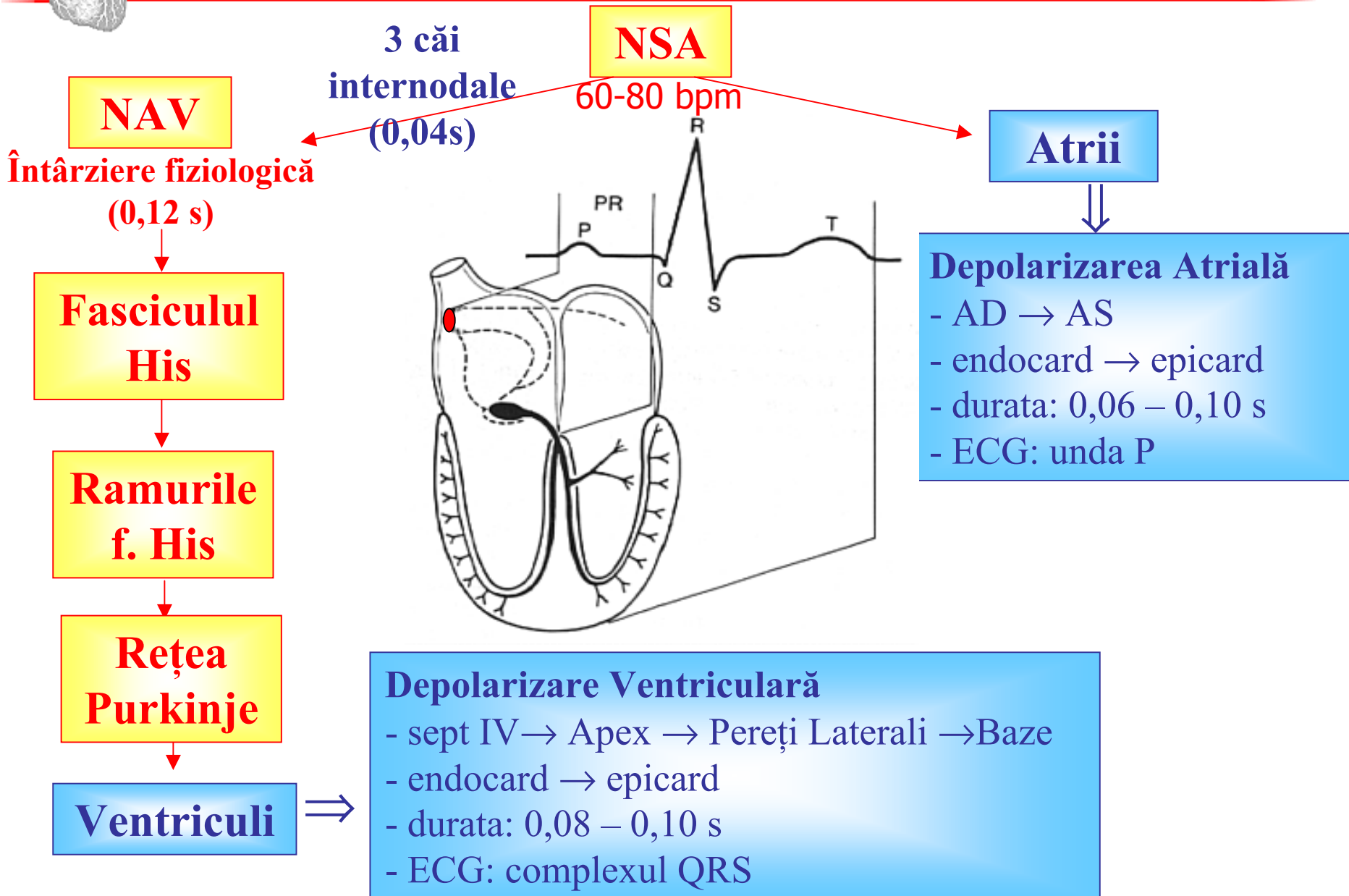
Viteza de conducere (v)

- Viteza de conducere depinde de tipul fibrei:
  - **↑ în fibrele rapide:** - celulele contractile A și V : 0.5-1 m/s;
- cea mai rapidă în fibrele Purkinje: 4 m/s.
  - **↓ în fibrele lente** (NSA și NAV): 0.05-0.1 m/s;
- cea mai lentă în NAV: 0.05 m/s.

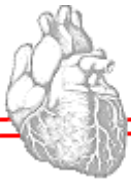
Parametrii care influențează conducerea	Fibrele rapide (↑v)	Fibrele lente (↓v)
Amplitudinea PA	↑	↓
Rapiditatea depolarizării	↑	↓
Diametrul celulei	↑	↓
Numărul joncțiunilor gap	↑	↓

Căile de conducere: Depolarizarea

Repolarizarea

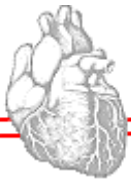

■ Repolarizarea Atrială:

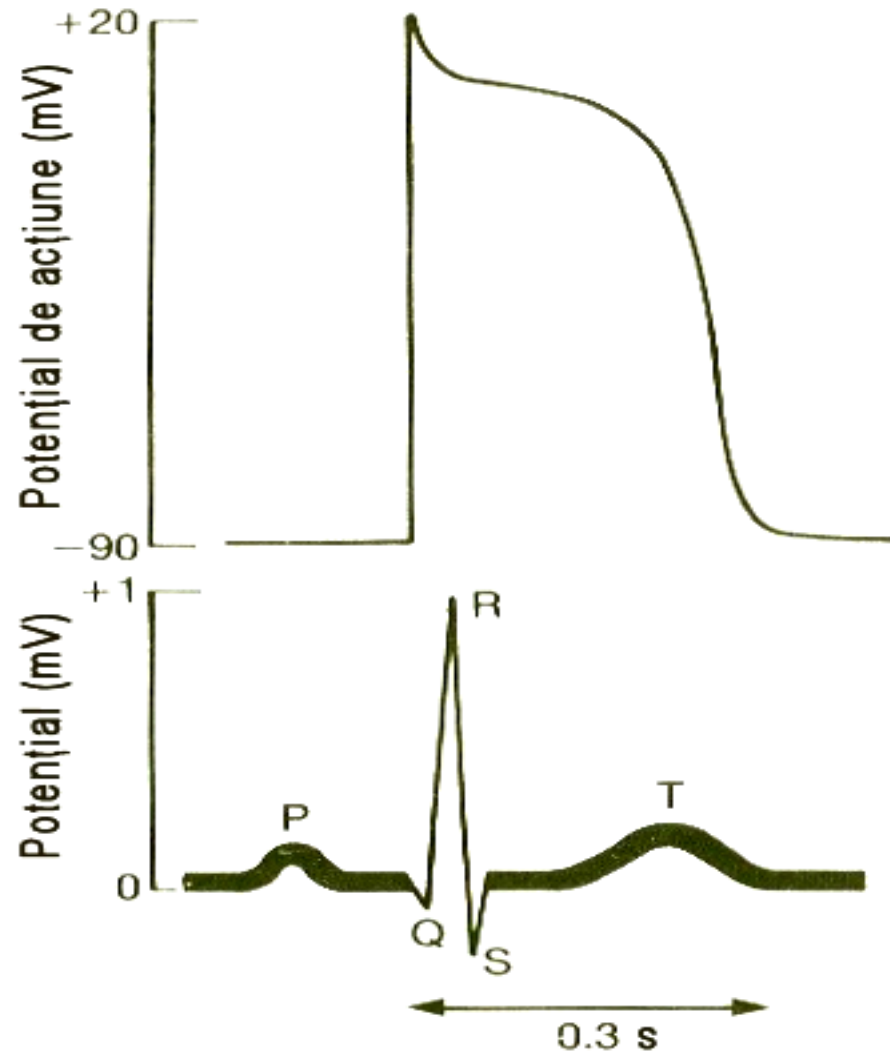
- de la endocard → epicard;
- neevidențiată ECG.

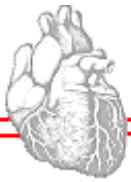
■ Repolarizarea Ventriculară:

- de la epicard → endocard;
- ECG: - **segmentul ST** (sfârșitul depolarizării și începutul repolarizării) - izoelectric +/- 1mm;
  - **unda T** - concordantă cu QRS, rotunjită, asimetrică, amplitudine $< 1/3$ QRS.

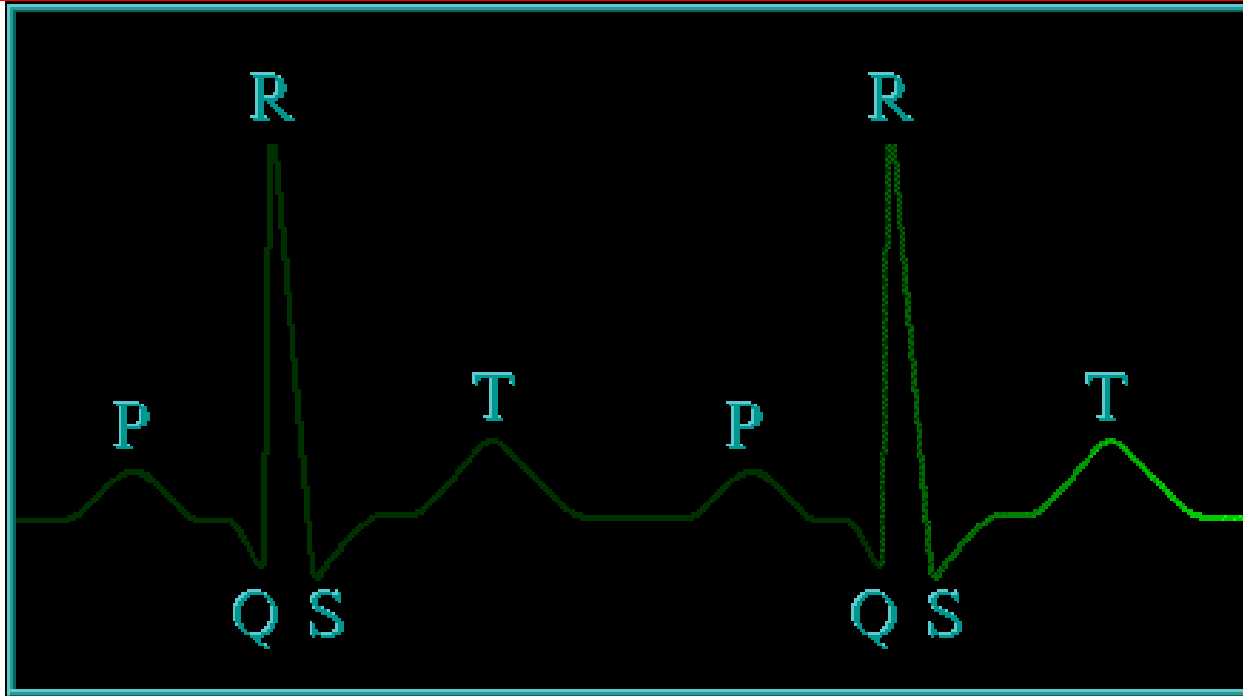

Corelații PA-ECG

Traseul ECG și semnificația sa

Unda P = Depolarizarea atrială

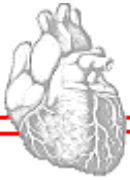
Complexul QRS = Depolarizarea ventriculară

Unda T = Repolarizarea ventriculară

Intervalul PQ (PR) = Conducerea AV

Intervalul QT = Sistola electrică ventriculară (SEV)

Intervalul RR = 1 Revoluție cardiacă (RC)

- Conducerea impulsului cardiac este **anterogradă**, nu și retrogradă, datorită PRE $\Rightarrow$ fibrele odată stimulate, devin inactive pe durata PRE $\Rightarrow$ nu mai pot fi stimulate din nou decât după ieșirea din această perioadă.
- Efectele SNV asupra conducerii:
  - SNVS: efect dromotrop pozitiv (interval PR $\downarrow$);
  - SNVP: efect dromotrop negativ (interval PR $\uparrow$).
- Conducerea patologică:
  - Sindromul de preexcitație (int. PR $< 0,12$ ms) - prin cale aberantă;
  - BAV (I-III) - alterarea conducerii la nivelul NAV;
  - Blocurile de ramură (BRD, BRS) - blocarea conducerii la nivelul unui ram al fasciculului His.